

30. YILIMIZDA DÜNYA DİYETİSYENLİĞİ

Prof. Dr. Türkan KUTLUAY
MERDOL*

Giriş

Ülkemizde, diyetisyen ünvanı ile göreve başlama 1966 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu tarihin, dünya ülkeleri diyetisyenliği ile kıyaslandığında bazılarına göre oldukça geç, fakat bazılarına göre de oldukça yakın hatta erken olduğu görülür. Diyetisyen kısaca, beslenme ve diyetetik alanında eğitim almış, bireylerin ve toplumların beslenme alışkanlıklarını değerlendirerek onlara uygun diyet tedavisini belirleyen, uygulayan, beslenme plan ve politikaları üreten ve eğitim yapan kişi olarak tanımlanabilir. Beslenme ve diyetetik kapsadığı konular açısından çok geniş bir yelpazeyi andırır. Bu nedenle böyle bir eğitimi alan kişinin çalışma alanları da oldukça fazladır. Bu yazıda, dünya ülkelerinde diyetisyenliğin tarihi, eğitimi, çalışma alanları ve diyetetik ile ilgili uluslararası kuruluşlarla ilgili bilgiler yer almaktadır. Bilgiler, Amerikan Diyetetik Derneğinin bir yayını (1) ve EFAD (European Federation of Associations of Dietitians) dökümanları (2) esas alınarak derlenmiştir.

Diyetisyenliğin Tarihçesi

İnsan sağlığının korunmasında beslenmenin ne denli önemli olduğu ilk çağlardan beri bilinen bir olgudur. İlk diyet tarifine M.Ö. 2500 yılında Babil'de bulunan taş tabletlerde rastlanmıştır. Yazıda şöyle denilmektedir: Eğer insan kusma, bulantı ve ağrıdan yakınıyorsa ona üç gün soğan yedirmeyiniz. O tarihlerde insanların tükettikleri besinler, tahıl bulamacı, biraz kuru baklagil, soğan ve biradan ibaret olduğuna göre bu değişiklik oldukça önemli bir değişiklik oluyor tabii ki. Hipokrat'ın (M.Ö. 460-377) "diyetle tedavi edebileceğiniz hallerde ilaç tavsiye etmeyiniz" dediğini biliyoruz. 11. Yüzyılda Çinli bir doktor da, hastasını diyetle tedavi eden ilaçla tedavi edenden daha üstündür demiştir. Pek çok hastalığın tedavisinde diyetin önemi bugün bilimsel pek çok çalışma ile de kanıtlanmış durumdadır. Ancak diyet 20. yüzyıl sonuna kadar doktor tarafından belirlenmiş ve diyet hemşireleri aracılığı ile de hastaya ulaştırılmasına çalışılmıştır. Diyetin bir diyetisyen kont-

rolünde hazırlanması ancak 1899 yılında gerçekleşmiştir. Diyetin doktor ve hemşire dışında bir başka sağlık personeli tarafından kontrole alınması gerektiği ilk kez Amerika'da gündeme gelmiştir. Amerikan Tıp Derneği 1877 yılında kendisine bağlı bir Diyetetik komitesi oluşturmuş ve komitenin başına o sıralar bir yemek öğretmeni olarak görev yapan fakat tarifeleri daima besinlerin sağlıkla ilişkilerini göz önüne alarak hazırlatmasıyla ünlü Sarah Tyson Rorer'i getirmişlerdir. Mrs Rorer aynı yıl Diyetetik Gazete adı ile bir yayına başlamıştır. Gazete çok ilgi görmüş ve kendisine her gün yüzlerce; su şişmanlatır mı, sıcaklarda et mi yemeli, sebze mi yemeli gibi sorularla dolu mektuplar gelmeye başlamıştır. 1880'de 3 doktor Mrs Rorer'a kurumlarında bir diyet mutfağı açılmasını önermişler ve o tarihten sonra hastanelerde diyet mutfağı yaygınlaşmaya başlamıştır (Türkiye'de ilk diyet mutfağı Prof.Dr. Müfide Küley tarafından İstanbul'da açılmıştır). Bu gelişmelerden sonra diyet alanında çalışacak kişi gereksinimi ağırlık kazanmış ve 1899'da Diyetisyen (Dietitian) adı ile meslek tanımlanmıştır. İlk tanım şöyledir: Diyetisyen besin ve beslenme konusunda eğitim almış ve tanımlanan diyet tedavisini uygulayabilecek kişidir.

Beslenme alanındaki gelişmeler bu tarihten sonra hız kazanmıştır. Vitaminler diyetisyen tanımının yapılmasından 6 sene sonra kimyasal olarak tanımlanabilmiştir. Daha sonra besinlerin bileşimleri ve besin öğelerinin vücuttaki fonksiyonları üzerine çalışmalar yoğunlaştırılmıştır. Bu durum tıpta tedaviden çok korunmanın önemli olduğu konusundaki görüşe ağırlık kazandırmaya başlamış ve koruyucu hekimlik daha da önemli olmuştur. Bu durumda diyetetik alanı da daha fazla ilgi çekmeye başlamış ve sadece hastalıkta nasıl bir diyet uygulanacağı değil sağlığın korunması için neler yenilmesi gerektiği üzerinde çalışanlar ve yapılan çalışmalar ağırlık kazanmaya başlamıştır. Bu arada Tıp Fakültelerinde beslenme dersleri okutulmaya başlanmıştır. Amerika'da Tıp Fakültelerinde bu dersi ilk açan yer John Hopkins Üniversitesi'dir. 1903 de üniversite bünyelerinde 3 aylık diyetetik kursları açılmaya başlanmıştır. Bu kurslara kabul edilmek için temel bilimlerden birin-

Tablo 1. Değişik Ülkelerde Diyetetik Eğitimi Süreleri

Ülke	Orta Öğr.(yıl)	Yüksek öğr.	İnternship
Almanya	10	2	
Amerika			
Hollanda	11	4	1 yıl
Türkiye			
Avusturya		2	
Finlandiya		4-5	
Fransa	11-13	2	
İsveç		3	
İsviçre		3	
Yunanistan	12	3	
Norveç		2	
Danimarka	12-13	2	
İrlanda		4,5	
İngiltere	13	4	
Belçika	15	3	
Kanada	12	4	
İsrail	lise	3	6 ay
Güney Afrika	12	4	6 ay
Japonya	Training school	2	38
		3	1
		4	1
	College	2	165
		3	4
	Üniversite	4	66
Yeni Zelanda	13	3	15 ay

den mezun olmak ve 25 yaşın üzerinde olmak koşulu getirilmiştir. Bu kurslardan geçenlere diyetisyen denilmektedir. O tarihlerde bir örgütleri yoktur, fakat 1909 yılında kurulan Ev Ekonomistleri Derneği aracılığı ile iletişimlerini sağlamaya çalışmışlardır.

Diyetisyenlik mesleği Birinci Dünya Savaşı sırasında önem kazanmaya başlamıştır. 1917 yılında İngiltere’de 2.500.000 erkek askere alınmak için sağlık kontrolünden geçirilirken bunların % 41’inde beslenme bozukluğu olduğu saptanıyor ve askere alınmaları uygun görülüyor. A.B.D. de savaşa girince insanlara besinleri satın alma, saklama ve servisinde dikkat edilecek noktaları öğretecek kişilerin besin ihtiyaçlarını ve yemeleri gerekli miktarı tayin edecek hasta ve yaralıların beslenmesini planlayacak kişi ihtiyacında bir artma oluyor. Bu amaçla orduda diyetetik formasyonu olan 356 kişi alınıyor. O yıl Ev Ekonomistleri Derneği savaş nedeniyle yıllık toplantılarını iptal ediyor. Lenna Cooper ve Lulu Graves isimli iki diyetisyen şimdi diyetisyenlerin bilgilendirilmeye daha fazla ihtiyaçları var diyerek tüm diyetisyenleri davet ediyor ve bir konferans düzenliyor. Bu konferansa 98 kişi katılıyor. Bu toplantıda diyet-

tisyenler, dernek kurulmasına karar veriyorlar ve 1917 de “American Dietetic Association (ADA)” adı ile derneklerini kuruyorlar, bugün 21 eyalette şubeleri bulunmaktadır (Türkiye Diyetisyenler Derneği 1969 yılında kurulmuştur, bugün İstanbul ve Antalya’da olmak üzere iki şubesi vardır). ADA ilk toplantılarını 1918 yılında yapıyor, o yıl ihtiyaç nedeniyle diyetetik hizmetlerini 4 alana ayırıyorlar.

Bunlar:

- 1- Tedavici diyetisyen
- 2- Yönetici diyetisyen
- 3- Toplum sağlığı diyetisyeni
- 4- Eğitici diyetisyen olarak belirleniyor.

Dört yıllık üniversite düzeyinde diyetetik eğitimi 1922’de başlıyor. 1925 Amerikan Diyetisyenler Derneği “Journal of American Dietetic Association” adı ile bir dergi yayınlamaya başlıyor (Türkiye Diyetisyenler Derneği Dergisi olan Beslenme ve Diyet Dergisi 1972 yılında yayınlanmaya başlanmıştır).

Tablo 2. Ülkelerin Diyetetik Dernekleri Kuruluş Yılı ve Üye Sayısı (1992)

Ülkeler	Kuruluş Yılı	Üye Sayısı
Amerika	1917	60.000
İsveç	1921	1.500
Danimarka	1923	2.437
Japonya	1926	48.700
Kanada	1933	5.000
İngiltere	1936	3.055
Hollanda	1941	1.927
İsviçre	1942	520
Yeni Zelanda	1943	695
Norveç	1948	640
Fransa	1954	1.640
Avusturya	1955	562
Almanya	1957	4.020
İrlanda	1960	230
Türkiye	1969	675
Yunanistan	1969	180
Finlandiya	1969	3.167
İsrail	1970	600
Belçika	1975	804
İzlanda	1984	11
İtalya	1984	700
Lüksemburg	1985	22
Portekiz	1986	111
Güney Afrika Cum.	1987	1100
İspanya	1988	210

Çalışma hayatındaki kişilerin sayısının artışı ve kadınların çalışma hayatına başlaması ev dışında yemek yemeyi gündeme getirince yönetici diyetisyen olarak tanımlanan kurum beslenmeciliği ağırlık kazanmaya başlıyor ve yemek servisi veren kurumlar diyetisyen istihdam etmeye başlıyorlar. 1939 da II.

Tablo 3. Diyetisyenlerin Çalışma Alanları

* Eğitim
* Araştırma
* Hast. diyetisyenliği: Diyabet üniteleri diyetisyenliği
Renal bakım diyetisyenliği
Onkoloji diyetisyenliği
Bariatri diyetisyenliği
Poliklinik diyetisyenliği
*Kurum Diyetisyenliği: Okul, Banka, Kamu kuruluşu vb.
Lokantalar
Oteller
Yemek fabrikaları
* Halk Sağlığı Diyetisyenliği
* Besin Endüstrisi: Marketlerde ürün danışmanlığı
Besin-reklam şirketi
danışmanlığı
Besin-halkla ilişkiler uzmanı
* Özel Danışmanlık
* Sağlık Klüpleri, fitness merkezleri
* Sporcu danışmanlığı
* Enteral-Parenteral beslenme
* Yaşlı ev bakım hizmetleri
* Gazete-mecmua yararlığı
* Radyo-TV programcılığı

Dünya Savaşı patlak verince diyetisyenlik yine önem kazanıyor ve orduya 1300 diyetisyen çağrılıyor. 1969'da diyetisyen olarak çalışabilmesi için R.D (registered dietitian) koşulu getiriliyor. 1984 sonuçlarına göre Amerikan Diyetisyenler Derneği'nin 51.000 üyesi bulunuyor. ADA 1977 yılından itibaren yoğun bir şekilde hizmet içi eğitim seminerleri düzenlemektedir. Türkiye Diyetisyenler Derneği hizmet içi eğitim programları 1989 yılında başlatılmıştır. Bu faaliyetler başarı ile sürdürülmektedir.

Tablo 4. ABD Diyetisyenlerin Çalışma Alanları ve Oranları, Türkiye'de Durum

Çalışma Alanları	Sayı	%	Türkiye(%) (1990 yılına göre)
Yönetim	5172	19.4	3.8
Diyet Danışmanı	4023	15.1	3.8
Tedavi	3871	14.5	76.5
Eğitim	2519	9.4	5.7
Diyabet ve eğitimi	1477	5.5	0.2
Spor ve Kalp Hast.	1340	5.0	0.4
Yaşlılık	1334	4.9	0.4
Çocuk Sağ. ve Hast.	1248	4.7	3.8
Gıda Endüstrisi	1221	4.6	1.1
Toplum Sağlığı	1181	4.4	3.8
Yoğun Bakım	1144	4.3	0.0
Böbrek Hast.	939	3.5	0.0
Psikiyatrik Hast.	637	2.4	0.0
Araştırmacı	397	1.5	0.4
Fizik tedavi ve rehabi.	220	0.8	0.4
Toplam	26.723	100.0	100.0

Tablo 5. Çeşitli Ülkelerde Diyetisyenlerin Çalışma Alanları (%)

Ülke	Üye sayısı	Sağlık Kuruluşları	Gıda Sanayii	Eğitim Araştırma	TBS Kuruluşlar	Halk Sağlığı
Amerika	60.000	39	-	4	26	10
Almanya	4300	80	+	+	+	-
Finlandiya	3100	45	8	+	14	-
Danimarka	2389	80	+	+	+	-
Hollanda	2200	52.7	7.7	2.6	16.3	-
İsviçre	1700	69	2	8	4	-
Fransa	1500	74	2.5	4	12	-
Belçika	847	24	2.2	1.1	4.9	-
Norveç	400	65	-	-	33.7	-
İrlanda	213	49	2	-	-	-
Yunanistan	200	84	1	-	-	-
Türkiye	675	75	0.2	4	6.2	0.7
İsrail	600	70	-	-	-	5
Güney Afrika (%36 özel)	1100	22	-	13	11	13
Yeni Zelanda	695	42	-	14	15	5
Japonya	48.700	50	5	4	20	17

Tablo 6. Diyetisyen Başına Düşen Nüfus

Ülke	Diyetisyen / Nüfus
Amerika	4166
İsveç	5782
İsviçre	13290
Yunanistan	61111
İtalya	82351
Türkiye	82962
İspanya	186119

Diğer ülkelerde de diyetisyenlik oldukça önemli gelişmeler kaydetmiştir. Tablo 1 birçok dünya ülkesindeki diyetisyenlik eğitimi sürelerini, Tablo 2 de bu ülkelerde diyetisyen derneklerinin kuruluş yıllarını göstermektedir.

Diyetisyenlerin Çalışma Alanları

Diyetisyenlik mesleğindeki gelişmeye paralel olarak diyetisyenlerin çalışma alanları da oldukça fazlaşmıştır. Filipin’li meslekdaşımız Orbeta’nın söylediği gibi “nerede besin varsa orada diyetisyen için bir altın kase vardır” (3). Tablo 3 bu çalışma alanlarını, Tablo 4, ABD’deki diyetisyenlerin çalışma alanlarına göre oranlarını ve Türkiye’deki durumu, Tablo 5 diğer bazı ülkelerdeki diyetisyenlerin görev alan oranlarını, Tablo 6’da bazı ülkelerde diyetisyen başına düşen nüfusu göstermektedir.

ICDA ve EFAD

Diyetisyenler, ülkelerarası işbirliğini ve bilgi alışverişini sağlamak amacıyla Uluslararası Diyetetik Dernekleri Komitesi (ICDA-International Committee

Tablo 7. EFAD ve ICDA ye Üye Ülkeler

EFAD	ICDA
Avusturya	Avusturya
Belçika	Danimarka
Danimarka	Fransa
Finlandiya	Almanya
Fransa	Yunanistan
Almanya	İrlanda
Yunanistan	İtalya
İzlanda	Hollanda
İrlanda	Norveç
İtalya	İspanya
Lüksemburg	İsveç
Hollanda	İsviçre
Norveç	İngiltere
Portekiz	Amerika
İspanya	Güney Afrika
İsveç	Slovenya
İsviçre	Filipinler
İngiltere	Yeni Zelanda
Türkiye	Kore
	Japonya
	Çin
	Brezilya
	Avustralya

of Dietetic Associations) adı ile bir komite kurmuşlardır. Bu komite 1950 yılında kurulmuştur ve 4 yılda bir uluslararası kongreler düzenlemektedir. Türkiye Diyetisyenler Derneği henüz ICDA üyesi değildir, ancak çalışmalar derneğimizin dış ilişkiler komitesi tarafından izlenmekte ve arkadaşlarımız kendi imkanları ile ICDA kongrelerine katılmaktadır.

Avrupa'daki Diyetetik Dernekleri de bir federasyon şeklinde bir araya gelmelerinin uygun olacağı görüşü ile 1978 yılında Danimarka'da EFAD'ı (European Federation of Associations of Dietitians-Avrupa Diyetetik Dernekleri Federasyonu) kurmuşlardır. Türkiye Diyetisyenler Derneği EFAD'a 1994 yılında üye olmuştur. EFAD her yıl bir ülkede delege toplantısı düzenlemektedir. Türkiye Diyetisyenler Derneği EFAD'a ilk delegeyi 1994 yılında göndermiştir. Bu delege harcamaların yarısından fazlasını kendisi yapmıştır. EFAD 1995 yılında bir forum düzenlemiştir. Bu foruma derneğin İstanbul temsilcisi kendi imkanları ile katılmıştır. EFAD'ın 1996 yılı delege toplantısı İstanbul'da yapılmıştır. Bu toplantı raporu dergimizde yayınlanacaktır. EFAD'ın ikinci forumu 1997'de Danimarka'da, üçüncü forumu ise 1999'da Yunanistan'da yapılacaktır. Tablo 7 EFAD ve ICDA ye üye dernekleri göstermektedir.

Sonuç

Dünya ülkeleri ile kıyaslandığında Türkiye diyetisyen eğitimi ve istihdamı açısından oldukça iyi yerdedir. Orbeta'nın (3), belirttiği gibi bu meslek 21. yüzyıla damgasını vuracak bir meslektir.

KAYNAKLAR

- 1- A New Look at the Profession of Dietetics, Report of the 1984 Study Commission on Dietetics, The American Dietetic Association, Chicago, 1985.
- 2- Education programmes for dietitians in the memberstates of EFAD. Mimograf.
- 3- Merdol TK. Diyetisyenleri ve Beslenme Uzmanlarını 21. Yüzyıla Hazırlamak (Çev). Beslenme ve Diyet Dergisi, 22:1:1993.